

Bygda Moster som innovasjonsalmenning

Kurs: Fagkurs i samfunnsentreprenørskap

HLB

Innlevering: 19 april 2012

Navn: Grete Rydningen Møgster
Magne Raknes

Innleiing

Moster er ei bygd med vel 2100 innbyggjarar. Den spesielle kulturhistoria som går 1000 år tilbake i tid, har påverka nasjonen Noreg si utvikling, mellom anna ved innføring av kristenretten på Mostratinget i 1024 (nytt rettssystem bygd på den nye trua som blei innført av Olav Tryggvason). Moster var lenge eigen kommune, men er i dag ein del av Bømlo kommune som følgje av kommunesamaslåinga på 1960-talet.

Bygda er fysisk nokså spreidd, med busetnad over eit stort område. Mosterhamn, som ligg til sjø, har kolonial, bank, blomebutikk, bensinstasjon og verkstad, lækjkarkontor, brannstasjon, servicesenter for eldre og institusjonen «Teiglandshagen» for demente .

Det er bygd ny skule og barnehage på Eikeland, eit område fleire kilometer frå det opprinnelige sentrum, Mosterhamn. Der ligg også idrettsanlegg, hestesportanlegg og ein byggjer nytt bedehus i området som har nye bustadfelt i nærleiken.

Busetnaden er også spreidd, ein del rundt dei gamle gardane, nokre nye byggefelt og siste tilskot til skulekrinsen er Håvik, som tidlegare hadde barneskule sjølv.

Større enn den fysiske spreininga er nok utfordring i Moster å samle bygda til «eitt rike» i høve til bygdemobilisering, utvikling og felles tankar om kvar ho skal i framtida. Klara å ta ut potensialet i ei flott bygd, skapa eit klima for nyskaping og ein fridom for nyskaparane i kanskje tradisjonsbundne, sosiale miljø. - Men det er allereie gjort mykje. Det overordna organet i Moster er grenadautvalet som blei etablert for om lag fem år sidan. Det har gjort ein stor jobb med organisering i LivOGlyst-prosjektet «Dynamiske Mosterhamn» som tel fem arbeidsområde med kvar sin tilrettelegg. Dei har hatt to eitt-årige prosjekt og har i desse dagar fått eit tre-årig (2012-14).

Med bakgrunn i materielle og immaterielle felles ressursar ynskjer me i denne oppgåva å skildra og drøfta ein mogleg prosess der målet er å utnytta den kreative almenningen bygda er, til verdiskaping og utvikling. «Målet er at lokalsamfunn og næring vert utvikla i fellesskap, slik at områda vert attraktive som bustad og reisemål» (frå «Ting skjer», Moster Grenadautval si informasjonsbrosjyre).

Me vil sjå på aktørane, både private og offentlege, mobiliseringa, verdiproduksjon og kvaliteten i denne. Og ikkje minst; korleis kan me hindra at dette gode engasjementet og framdrifta ikkje berre blir «eit blaff»!

Og me er i utgangspunktet overtydde om at dette kan gjerast på ein god måte!

Bygda Moster som innovasjonsalmenning

Mange bygdesamfunn opplever pessimisme og usikre framtidsutsikter, samfunnsentreprenørskap må sette fokus på faktorar som stimulerer til levedyktige og framtidsretta bygdemiljø. Samfunnsentreprenørar er drivkrafta bak kollektive nyskapingsprosessar til gode for lokalmiljøet. Nyskapingsprosessar i bygder vert ofte knyttta til kulturliv, næringsliv, frivillig og offentleg sektor. Ein må vært bevigd kompleksiteten i slike prosessar, sosialt, symbolsk og politisk.

Behov for nyskaping, entreprenørskap og innovasjon er sentrale begrep innan samfunnsutviklingsarbeid. Stader som er opne og tolerante og som gir handlingsrom for utvikling vil, tiltrekke seg kreative menneske. Moster har lang tradisjon med og nytta kulturarrangement til mobilisering av kreative og byggande krefter i lokalsamfunnet med stor kollektiv gevinst. Her blir bygda sin identitet gjenstand for handling, med tru på eigne ressursar, synleg både for bygda og utanforståande. Utfordringa er forhandlingar mellom verkelegheita og tilpassa virkemiddelapparatet.

Samfunnsentreprenøren set tankar i sving, leitar fram ressursar, bidrar med alternative løysingar og forslag til handlingar. Han skaper infrastruktur, nettverk og arenaer som gjer at bygda kan samlast og starta eit samarbeid mot felles løysing.

Når me skal sjå på nyskapingsaktivitetar for å skape nye verdiar og gode for samfunnet på Moster, der økonomisk gevinst ikkje er hovudmålet, men eventuelt berre et verkemiddel, må dei kreative allmenningane som er tilgjengelege for alle definerast.

Materielle og immaterielle ressursar i bygda

Moster har mange fellesgode, spesielle ressursar som kan nyttast i verdiskaping i bygda. Av dei immaterielle ressursane kan nemnast dei nasjonale, historiske hendingane som tok plass på Moster: Olav Tryggvason som steig i land på Moster, kristninga i kjølvatnet av dette, Mostratinget med etablering av nytt norsk rettssystem («kristenretten») med Olav Haraldsson. Seinare har Moster hatt store tidsbolkar med blømande næringsliv innan skipsfart, marmorgruvedrift og kalkbrenning. .

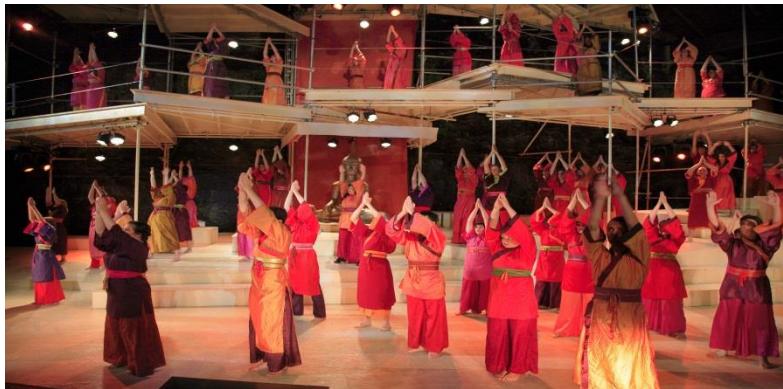
Marmor frå Moster er nytt til bygg i Noreg, Skandinavia og ute i verda den gamle kalkgruva ligg no Moster Amfi (mosteramfi.no), ei utescene med heilt spesielle kvalitetar akustisk og estetisk, med plass til 1200 menneske. Amfiet blei bygd i tett samarbeid med Bømloteateret som fekk skrive eit historisk spel «Kristkongane på Moster» av Johannes Heggland.

Kvalitetsmusikken til spelet er komponert av Bømlo sin eigen komponist, Kjell Habbestad. Dette spelet er no oppført uavbrote kvart år sidan 1984 (29 gonger) og er døme på lokal interpretasjon. Dei

Bygda Moster som innovasjonsalmenning

fleste skodespelarane er frå regionen. Spelet er no kjernen i vidareutvikling av Mostrafestivalen som er ei kulturhistorisk oppleving som går over tre dagar kvar pinse. (mostraspelet.no)

Utvinning av sju bergarter og metall gjennom 10-12.000 år gjer Bømlo til Noregs største leverandør av ulike steinmaterialer gjennom tidene. «Steinriket Bømlo» er forteljinga og synleggjeringa av denne unike bergverkshistoria og den fysiske utstillinga er plassert i Moster Amfi, i ein av gruvegangane under amfiet. (steinriketbomlo.no) – Det er etablert årleg fagseminar i geologi i samband med steinriket.

Som ei knoppskyting frå Bømloteateret har Bømlo Musical Laug etablert seg og framført med stor suksess Cameron-macintosh-musikalar i ti år. Rundt 200 personar var involvert i kvar av dei store produksjonane. Les Miserable vart sett av ca. 23.000 menneske i -03 og -04, Chess samla 15.000 nokre vakre

augustkveldar i 2006 og ca. 13.000 såg Miss Saigon i 2009. I dag er Bømloteateret og Bømlo Musical Laug fusjonert til Bømlo Teater og har dei store produksjonane sine i Moster Amfi.

Desse og andre kulturrangement med nasjonal og internasjonal kvalitet har vore svært viktige i lokalsamfunns-utviklinga. Tilreisande opplever Moster som unik og inkluderande.

Nokre materielle ressursar i Moster

Moster gamle kyrkje, kalk og marmorbrota og gruvene, Mosterhamn (hamna), Tollhagen (tollstasjon), Mostrahuset (fabrikk), kalkomnar (produksjon av leska kalk), Vetahaugskrossen, Olavskjelda , Moster Amfi (amfi i ei kalkgruve med plass til 1200 personar), Santiago, den spanske armada.

Skule, barnehagar, butikk, blomsterhandlar, bank, legesenter, demens- og alderssenter, idrettsplass, bedehus/kyrkjer, industriområde, ISPS-hamn, kaiområder. Unike naturressuruar med lyngheier, kanalar, holmar og skjær.

Nokre immaterielle ressursar

Historiske hendingar knytt til kristninga av Noreg og etablering av norsk rettssystem (kristenretten). Vikingtid, seglskutefart, fraktefart, kystkultur, gruvedrift, Mostraspelet (formidlingskompetanse)

Med utgangspunkt i desse ressursane (og andre som vil komma fram i ei mobilisering) har Moster fellesgode det kan skje verdiskaping på, samt unike ressursar til kreative prosjekt og tiltak. For å skapa noko nytt ser ein at dei immaterielle verdiane (kunnskapen og engasjementet) som dei «eldre» har, må overførast til dei unge. Det er viktig å fanga opp impulsar for å mobilisera dei unge til å føle innleiving i kultur- og historiearven til Moster, og setja problemstillingar på dagsorden. Seglskutene søkte hamn, kalk og marmor blei utvunne med eksport til heile verda, fraktefart og rederiverksemid i bygda osv.

1995 hadde Moster nasjonalt 1000-årsjubileum for Kyrkja i Noreg, med kongeleg besøk og eit stor tal tilreisande frå kyrkjer i inn- og utland. Det er 17 år sidan og mange har nok ikkje noko forhold til dette jubileet lenger. - Historia med etablering av kristenretten i Mostra tinget 1024, gjer at bygda igjen har ein unik mulighet til å mobilisera fram mot eit nytt nasjonalt 1000 års jubileum i 2024. Det er ynskjeleg at dette blir eit breitt og godt fellesarbeid med involvering av flest mogleg i bygda.

Moster sitt ressursgrunnlag gjer bygda til ein attraktiv stad både for fastbuande, men også for tilreisande. Her er det viktig at dei offentlege instansane satsar på utvikling av Moster med å opne opp for fritidsbustader, kulturdriven næring, hotell/overnattning m.m. Eit positivt framtidssyn skaper trygghet til å setja bygda i modus aktiv, og avslutta vedlikehald av gamle sanningar og passiv aksept av omgivnadene.

Religionshistoria har sterke røter i bygda noko som kan være ein utfordring for nyskapande kraft ved å truga flokkens «sanning» og berøring av deira verdiar.

Korleis aktørnettverket kan sjå ut, og kva roller dei ulike private og offentlege aktørane kan spela

Både private aktørar, ulike organisasjonar, grendeutval og kommune kan ta rollar i mobiliseringa av bygda. Å drive lokal samfunnsutvikling er ikkje ei eintydig oppgåve. Samfunnsentreprenørskapsprosesser vert gjennomførte av enkeltpersonar eller grupper, med eldsjela som sentral rolle. For å få til skaping av sosiale, økonomiske og kulturelle verdiar på Moster trur me det er vesentleg og knyta offentlege og private ressursar og aktørar saman.

Lokalbefolkinga må ta kontroll over si eiga utvikling. Det krev møteplassar og samtaler om utfordringar som ligg framføre. Problema må definerast av dei lokale, og utviklingsarbeidet må organiserast og setjast i verk av dei. Entreprenørar er konstant involvert i relasjonar til folk og ting rundt seg. Når ei bygd viser gnist og framtidstru er det viktig at offentlege aktørar støttar opp med både ord og handling som viser støtte til bygda.

«Dersom nyskaparen må henta løye frå styremaktene er det mykje mindre sannsynleg at han eller ho vil setja i gang. Offentlege løye er dyre varer, og nye idear har sjeldan denne økonomiske støtta i ryggen. Gamle idear, derimot, har djupe lovmessige røter for å verna seg sjølv mot det nye» (Lønning: Kva er nyskaping)

Bømlo teater, Amfiet og kulturskulen har vore viktige samarbeidsaktørar og har spela ei sentral rolle i den kulturelle utviklinga i Moster. Bygda har ein unik kulturell bagasje med tradisjon for å utvise kulturell kreativitet, om å integrere nye erfaringar og ny kunnskap på internasjonalt nivå. Nyskaping

Bygda Moster som innovasjonsalmenning

gjennom kulturelle arrangement i Moster har flytta fokuset frå enkeltindividet til ein kollektiv prosess og samspel. Festivalane fører i dag med seg forventningar om både kulturpolitiske og reiselivsmessige / lokaløkonomiske synergieffektar. Difor vert dei raskt forankra i lokalsamfunnet, får ei brei oppslutnad og oppfattast som positive tiltak innetter, og som synleggjerarar ovanfor omverda. Moster blir sett på kartet + blir reportalt + får økonomiske gevinstar.

Moster Grendutval er ein sentral aktør som i stor grad står for framdrift av lokal utvikling forankra i kommuneplanen (infrastruktur, politisk fordelinga av midlar). I lokal samfunnsutvikling har det vore viktig med eit godt samarbeid med Bømlo kommune og Hordaland fylkeskommune. I tillegg er nettverket og god kjennskap til personer i lokalmiljøet viktig for å lykkast. I utøving av dei ulike rollane, er det viktig å unngå ein for sterk ytre styring av eldsjeler, som lett kan gå på bekostning av motivasjon og skaparkraft.

I samanheng med å engasjere barn og unge blir Moster skule ein sentral aktør.

Mobilisering av barns eigeninnsats krev evne til å la barna få bidra på eigne premisser.

Mobilisering av dei unge kreftene og ressursane har vore ein sjølvforsterkande prosess der stadig fleire ønskjer å delta i utviklinga av bygdas aktivitetstilbod.

Offentlege aktørar er institusjonelle tyngdepunkt i samfunnslivet i bygda, der

kommunale aktivitetar og politiske vedtak har stor betydning for kvardagen og utviklinga i Moster. Offentlege tilskot treng erfaringsmessig ikkje være store. Men verbal og økonomisk støtte frå sentrale aktørar i kommunen, som ordførar og rådmann, legitimerer prosjektet og skapar motivasjon.

Det er også viktig med mangfold av aktørar og relasjonar involvert i bygdeutviklingsprosessar. Her må me i fellesskap mobilisera til innsats for å utvikle dei kollektive ressursane og goda i samfunnet.

Ressursane bør være frie og kanskje bør ressursen haldast borte både frå statleg kontroll og den private marknaden. For vidare mobilisering må ein definera kven av aktørane som er nødvendige i arbeidet som koordinator, motivator, omsetjar og feltarbeidar.

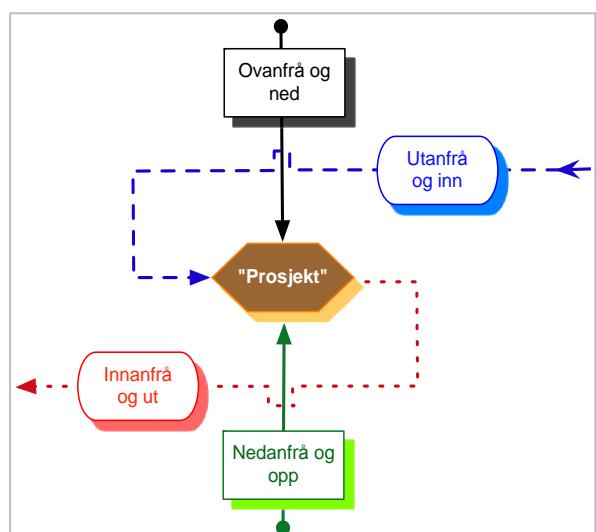
Ei positiv lokal bygdeutvikling krev ein innovasjonspolitikk som også tar vare på samfunnsperspektivet. Ein utløysande faktor for samfunnsentrepreneurskap er forhold som legg til rette for eit sosialt og politisk klima som oppmodar innbyggjarane til å ta kontroll over utviklinga i lokalsamfunnet. Og kanskje enno eit skritt vidare, ei bygd som heiar fram skaparane og eldsjelene sine. Mogleik til å påverka og gjennomføre endringar har vore utløysande faktor for engasjementet i bygda.

Glokalisering, eit omgrep på globaliseringsprosessane, er i dag ikkje ei einvegs, men prosessar som absorberer og omdanner lokal kultur, økonomi og politikk – «rurbanisering». Denne utviklinga må dei ulike aktørane ta omsyn til i det vidare mobiliseringsarbeidet.

Mobiliseringarbeidet

Mobilisering handlar om å sjå og verdsetja den enkelte og dermed inspirera denne til å bidra med sine ressursar, og ta enkeltpersonane på alvor. Eldsjela sin strategi er å mobilisere med hjarte og samtidig ha da kjekt på vegen. Mobilisering skjer gjennom samsvar mellom eigne interesser og ei etablert, felles forståing av mål og framtidvisjon. Mobiliseringa må sørge for overføring av kunnskap om tilgjengelege ressursar. Dersom lokal utvikling primært handlar om menneske, vil både problem / utfordringar og løysingar også primært handle om mennesket sin motivasjon og involvering. Bygda har forventningar om å bli inkludert i eit fellesskap, dermed må ein mobilisera med hjarta, basert på eit ope engasjement, Moster seier: «Ting skjer – kjekt på veien».

Berekraftig næringsutvikling føreset mobilisering og forankring sentralt for og lukkast. For å oppnå sterkt mobilisering av dei ulike rollane er det også viktig å etablere realistiske strukturar. Å søka etter og stimulere det svakaste leddet vert også viktig for og støtta ønsket utvikling.

Fig. Mobilisering i prosjekter (Johan Barstad).

Strategien i eit aktørnettverk og rollene som skal utøvast må ha ein balanse mellom ovanfrå – og – ned og nedanfrå – og – opp i mobiliserings arbeidet for å ivareta engasjement.

Mobilisering av nødvendige ressursar inn i prosjektet må dermed byggjast nedanfrå og opp ref Grimby og Beiarn kommune.

«Kom! Vær din egen bygds lykkesmed!» Ref Grimbu. - «Bidra med det DU kan😊» Beiarn Kommune

Gjennom lokal mobilisering nedanfrå skaper ein fellesarenaer for generering av nye forretningsidear. Ved utvikling blir næringsutvikling meir enn berre isolerte entreprenørar og prosjekt. Slik mobilisering kan skape ein kultur som gjer lokalsamfunnet i betre stand til å utnytte framtidige utviklingsmogleikar. Eit avgjerande trekk i denne kulturen er at bygda sine innbyggjarar tar inn over seg synet på at «staden ikkje er, men skjer» (Casey 1996, 26-27). At staden vert sett på som «noko som stendig vert skapt og endra» (Lønning; Kva er nyskaping, s 199).

Tillit internt i lokalsamfunnet gjer det enklare å mobilisere folk og skaffe til veie nødvendige ressursar. Mobilisering krev at folk har tillit til eldsjelene som går i bresjen for utviklinga og har tiltru til prosessane som vert gjennomførte. Dei engasjerte må framstå sterkt i trua på at det går an og skapa noko på Moster som bidrar positivt til lokalsamfunnet gjennom kollektiv handling.

Ein samfunnsentreprenør må ha sterke personlege og sosiale talent. Dei bidrar med stor eigeninnsats, og må mobilisera entusiasme og følelsen av eit fellesskap, med deira evner til og leia komplekse prosessar.

For å mobilisera nedanfrå og opp må prosjektet inkludera og være FOR bygda, for å gjera kvarandre gode. Det må skje gjennom ein open og inkluderande møteplass, der fridommen til å velja, gleda med å skapa og bygging av alternativ framtid med dei lokale i førarsete. Framtida vil då kjennast nærrare, meir meiningsfull og motiverande. Bygda har tilgjengeleg lokale som ein kan nytte som felles arena for kompetanseoppdaging og utvikling. For å oppnå engasjement må samlingane vera regelmessige gjennom året, open for heila bygda med felles mobilisering og innkalling. Jamlege folkemøte for å vera sosiale og bli høyrt. Konkrete tiltak og resultat vil bidra til ein meir aktiv modus, og auka ønsket om å verta ein verdiskapar. Dei unge på Moster har allereie oppnådd å få seg eit fritidslokale og pengar til skatepark, fordi dei engasjerte seg. Dei har også sett opp aktivitetar med oppussings prosjekt, fotokveld for dei eldre, biljardkveld for barn, foreldre og besteforeldre, kinokveld, sy og designaktivitet der ein kan læra gamle handarbeidstradisjonar, matlaging som inkluderande aktivitet mellom barn-voksen-barnebarn-einsame, torgdagar osv.

Moster har frå tidligare vore i bygd med trua på dei mange opningar og mogleikar. Bygda realiserte mange av dei innan gruvedrift og skipsfart. Med mobilisering og oppdagning av unge eldsjeler kan ein setja bygda i aktiv modus med føremål å skapa ei betre framtid, ein betre stad, eit betre tilvære.

Ein må mobilisera og tenna motivasjon til endring gjennom «fridom til å skapa» med utgangspunkt i dei unike fellesgode som ein kan ta bygge framtidsbygda med.

Det må vera 100% inkludering i den lokale mobiliseringsprosessen gjennom innkalling til folkemøte for allmenn informasjon og diskusjon, og skaping av eit forum for og interesse for engasjement. Samlingane må gje rom for ad-hoc engasjement, vera med når ein er motivert, alltid ei open dør for dei som har tid og vil være med. Gjennom ein slik prosess kan dei lokale aktivt velje og skapa eller passivt verta skapt etter deira behov utan å trua fridomen til å velja. Her er det viktig at bygdeprosjektet gjev eldsjelene og dei involverte den merksemd dei fortener.

Gjennom prosjektet «2024», 1000 årsfeiring av kristenretten satt på Moster, kan ein sjå for seg ei mobilisering over 12 år. Her kan dei unge leika med framtida sine mogleikar, involverast og skapa eiga framtidstru. Ein langsigting mobiliseringsstrategi gir bygda høve til å involvera seg sakte, større fridom til å velja å være med. Ut i frå globaliseringstrendane vil ein ha unikt høve til planlegging og spela på det unike i kultur, historie og tradisjon på Moster.

Grete Rydningen Møgster gjorde i 2011 undersøkingar blant barn og unge (4.-10. klasse) på Moster skule, for å høyra kva dei syntest om bygda, kva dei saknar, kva framtid ser dei for seg og korleis Moster er om 50 år. Ho presiserte for elevane at dei må skapa bygda si sjølve, elles så er det andre som skapar framtida deira utan lov å klaga. Involvering av barn/unge har ført til mange flotte aktivitetar (blomster frå dei unge til dei eldre ved høgtidsdagar (17. mai, jul m.m.) fritidslokale, skatepark, mulig LAN kveld og paintball bane). Innsatsen i saman med engasjerte ungdommar har skapt ei framtidstru hos dei.

Kommentarar etter møte på skulen: «å da e så kjekt å bu her no når du har komt, da skjer plutselig ting og tang». Tildeling av midlar til skatepark: «å du får til ka du vil du!». Eksamens: «gjere du detta berre for at me skal få da betre og kjekkare i bygda vår?»

Desse signala er gull verd i vidare mobilisering og trua på at det nyttar å engasjera seg. Ei fellesmobilisering av barn, unge og eldre blir eit viktig satsingsområde i Moster. Dermed blir etablering av møteplass som arena for ideutvikling, samarbeid og utvikling, sosial møteplass, og omgivast som støtter nyskaping blant eldsjeler og skjult kompetanse i bygda særskilt viktig.

Ved å satsa på ei mobilisering av barn og unge i ein langsiktig prosess med å gjera bygda om til si, gjera Moster om til ein arena der passive tilskodar blir aktive skaparar, meiningskapar og produsentar, kan ein hausta engasjerte innbyggjarar fram i tid. Dei unge er ei gullgruve med latente ressursar og krefter som venter på å bli aktivert. Delaktig er stikkordet, slik at dei får føeling av at det er dei sjølv som tek valet om å vera delaktig og nyskapande ressurs for bygda.

Det krevst smidigkeit for å unngå at ein misser verdifulle bidragsytarar. Ein må ta omsyn til interessentane gjennom ulike virkemiddel. I verdiskapingsprosessar er det viktig at dei lokale føler fellesskap og framgang, oppleveling av personleg tilfredsheit, anerkjenning og merksemd, i tråd med egne verdiar, god organisering og evne til mobilisering.

Kva verdiar kan/skal Moster produsera?

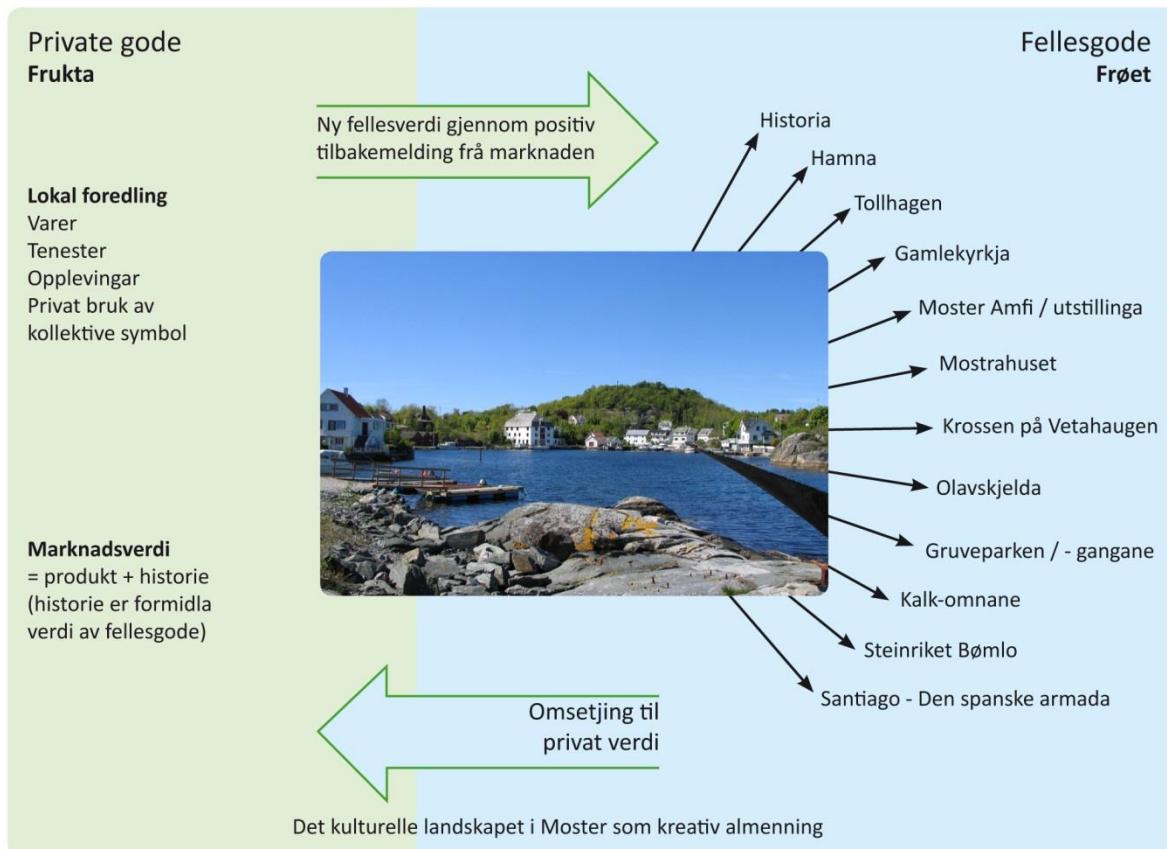
Når ressursane er tilgjengelege, utfordingane blir synlege, og lokalsamfunnet har vilje og evne til å driva utvikling, opnar det for samfunnsentrepreneurar som ser mogleikane, og som evner å ta grep for å initiera ein utviklingsprosess.

Moster sin kreative allmenning vil vera nettverk der bygda aktivt brukar det lokale ressursgrunnlaget i tråd med eigne ønskjer, interesser og verdiar. Allmenningar oppstår ved bruk. Sosiale og kulturelle fellesskape er alltid berre potensielle. Historier, tradisjonar, kulturelle praksisar dør ut dersom dei ikkje vert nytta. Her ligg moglegheit for både fridom og lokalt fellesskap, her ligg potensiale for nyskaping. Oppmodar derfor til engasjement og fri leik med ressursar.

Når ressursane er tilgjengelege, utfordingane blir synlege, og lokalsamfunnet har vilje og evne til å driva utvikling, opnar det for samfunnsentrepreneurar som ser mogleikane, og som evnar å ta grep for å initiera ein utviklingsprosess. Kulturen og historia til Moster er spennande og potente utviklingsressursar for bygda, men berre dersom bygda tek aktivt eigarskap til desse ressursane og innordnar dei våre eigne prosjekt.

Kreative allmenningar er arenaen der bygda på same tid er både individ med full fridom og medlem av ein lokal fellesskap. Så lenge basis for den individuelle ressursbruken er lokale fellesskape, vil ein kvar privat bruk vera med og byggja vidare på ressurstilfanget.

Bygda Moster som innovasjonsalmenning

III: Moster som kulturelt landskap med arena og rom for fellesskaping.

«Ressursane i det kulturelle landskapet som kreativ allmenning er tilgjengeleg for alle. Det er opp til kvar enkelt og bruка desse ressursane til vidare verdiskaping» (Lønning: Kva er nyskaping s.275)
Uttømande kartlegging av fellesgode, materielle og immaterielle ressursar er ei av oppgåvene i ein prosess som må kjørast i Moster.

«Nietzsche – alle dei som berre nyt, trur at treet var oppteke med frukta, men treet var faktisk oppteke av frøet. I dette ligg skilnaden mellom alle dei som skaper, og alle dei som berre nyt.». Når frukta er moden, er nyskaparen si interesse sløkt. I frukta ligg korkje kunnskap eller innsatsen. I frøet ligg kimen til livet, det vil seie innsikt og kunnskap om det vertande. Og her ligg hovudfokus til nyskaparen»

Modellen viser at produksjon av fellesgode som er avgjerande for at eit lokalsamfunn skal kunna opplevast som eit inkluderande fellesskap. Nyskaping trivs best i opne og kreative allmenningar. Politisk forankring for fremjing av nyskaping må retta merksemda mot inkludering, produksjon og vedlikehald av fellesgode og mot fjerning av grenser. Moster sitt framtidspotensiale er det kulturelle landskapet – opna opp for nyskaparen og det leikande menneske.

Fellesgoda (frøet)

Moster har mange fellesgode med sær preg som er lett å utnytte – 1000 år gammal kultur og historie, kalk gruve drifta, skipsfarten etc, ref materielle og immaterielle ressursar definert i bygda.

Moster har vist meistring i forhold til kulturelle arrangement (Mostraspelet), musikalar med kjente artistar, konsertar i amfiet. Ein reknar desse arrangementa som eit middel i å tilføra bygda identitet, attraktivitet, næring og meining. Her kan ein inkludera sosial kapital, kulturell kapital og økonomisk kapital = fellesgode.

Kulturelle fellesgode vert i dag opplevd som eit gode for tilreisande og forlokkanle for moglege tilflyttarar. Her må ein overføra kunnskap til bygda i forhold til korleis dei betre kan utnytta desse til skaping av verdiar som dei kan hausta frukter av.

Fellesgoda er med og skaper sosiale verdiar i ei bygd. Noko som kan generera positivt engasjement og framtidssyn hos dei unge og dei eldre (« da skjedde så mykje er før, no skjer da ingen ting»). Utfordringa for å få utvikling i bygda er først og fremst og fana om og inkludera alle i bygda slik at dei får eigarskap til fellesgoda. Og definera utløysande faktorar til positiv samfunnsutvikling og mobilisering av lokal næringsutvikling.

Her må dei kreative få rom til å leika med dei lokale natur og kulturressursane og til å skriva sine eigne interesser, tolkingar og verdiar inn i staden og det lokale landskapet.

Felles gode «2024» er under mobilisering, her er det viktig at flest mogleg idear og innspel blir høyrt, noko som vil være ein føresetnad for å lukkast.

- Olav kjelda med inspirasjon frå Furuly sjukehus og Dr Kneipp-terapien, framtidig attraktivt reisemål, pilegrimsmål
- Rosehage rundt Moster gml kirke
- Møblering i landskapet, unikt og spesielt
- Møteplass («Kom-inn») for barn og vaksne – det opne og frie rommet
- Facebook – «Kom-inn Moster», kommuniserer med bygda, felles arena

Mostringane har ikkje ein sterk, felles identitet, og ikkje trua på eigne verdiar og ressursar. Kjernen i bygda, Moster Amfi og Steinriket Bømlo blir pr i dag ikkje sett på som fellesgode av bygda og gjev dermed lite motivasjon for og nytta verdiane og ressursane på nye og kreative måtar.

Kulturøkonomien på Moster handlar om og nytta lokal kultur, natur og kunnskap som basis for stad og næringsutvikling.

Private goder (frukta)

Det er fleire døme på gryande bruk av fellesgoda til nyetablering av private selskap. Siste tilskot er opplevinsselskapet «Opplev Bømlo AS» som mellom anna skal nytta «Steinriket Bømlo» og Moster Amfi i sitt produkt. Amfiet med sine fasilitetar vert også nytta av andre bedrifter til alt frå konsertar til konferansar og liknande.

Tollhagen er ein privat eigedom med historisk verdi som no eigarane ynskjer i større grad skal komma fellesskapen til gode. Allereie no vert huset nytta som restaurant under Mostraspefestivalen. – Det er også stilt til disposisjon ein attraktiv sjøeigedom (som i dag er industriområde) til hotelltomt om ein klarer å få nokon til å bygga og driva eit hotell. Grendautvalet (gjennom LivOGlyst-prosjektet) har nettopp søkt om utviklingsmidlar til eit prosjekt kalla «Det forteljande hotellet», eit spektakulært

konsept der interpretasjon er ein bærande ide og høg arkitektoniske kvalitet vert kombinert med nytenking rundt mennesket sitt møte med staden, historia og seg sjølv.

Mykje av dei materielle ressursane (særleg dei historiske) som bygda Moster har er klare for bruk i reiselivs- og opplevelingssamanheng. Nye kombinasjonar av bruk og vidare arbeid med formidling av spennande forteljingar er under arbeid. Til dømes ein organisert «overbygning» som ein gjerne kan kalle kulturhistorisk senter, men som skal leva sitt liv mellom og i dei gamle husa og stadane . - Det er også idear rundt Moster gamle kyrkje, krossen på Vetahaugen og Olavkjelda i samband med den nye, store interessa for pilegrimsferder som ein ser i dag.

Moster har lang tradisjon for å trekka større deler av lokalsamfunnet med i kulturarrangement, festivalar og felles velferdstiltak gjennom religiøse aktivitetar. Ein har dei seinare åra dessverre sett ein negativ trend innan kulturskapande aktivitetar, noko som har vore ein utløysande faktor for eldsjelene til å forfølgje mogleikar til å skapa noko for fellesskapet som bidrar til positiv utvikling for kulturarbeidet på Moster. Lokalsamfunnet ønskjer med dette å produsera unike kulturelle verdiar for Moster.

Ein ønskjer å utnytta det individuelle engasjement til beste for fellesskapen, også gjennom kollektive diskusjonar om tema og prioriterte satsingsfelt. Arbeidet må heile tida gje resultat i form av meningar, trivsel, pågangsmot og motivasjon. Ein ønskjer å sitja i førarsete i utviklinga på Moster, og styra med hjarta. Berre aktivitetar utført av hjarta kan rotfesta seg i engasjement og være berekraftig over tid.

Motivasjon: Den største gleda ein kan ha er å gjera andre glade - Det kjem ikkje noko i ei lukka hand.

Ein må bygge ei kunnskapsplattform, forankre nye utviklingsmogleikar gjennom brei deltaking og etablering av arenaer for samhandling. Gjennom lokal mobilisering dannar ein fellesarena for generering av nye forretningsidear og utvikling av dei. Då blir næringsutvikling meir enn berre isolerte entreprenører og prosjekt. Målet er å skape ein kultur som set lokalsamfunnet i betre stand til å utnytta framtidige utviklingsmogleikar.

Korleis sikra kvaliteten i verdiproduksjonen?

Skal Moster få til verdiskapande prosessar må lokalbefolkinga delta, lokal aktivitet må kanaliserast/styrast og forvaltast i felles retning mot det målet ein definerer. Dei immaterielle og materielle ressursane (fellesgoda) ein bygger på må ha substans, og denne må få prega produkta som skal skapast. Samfunnsentreprenører og eldsjeler skapar samfunnsmessige verdiar på same måte som entreprenører i næringslivet bidrar til å skape økonomiske verdiar.

«Kvalitet er ikkje noe du legger utenpå subjekter og objekter som glitter på et juletre. Virkelig kvalitet må være subjektenes og objektenes kilde, den konglen som treet har sitt opphav i.» (Pirsig, 1997:295)

Ungdommen er bygda si framtid. Etablering av ei ungdomsgruppe med samfunnsmessige målsettingar vert arena som viktig for samfunnsentreprenørskaping. Ved og gje dei unge (12-17år) eigarskap til utviklinga gjennom bla. «arkitektur gruppe – møblering i historisk landskap»,

foto/design/matlagning/ tradisjons handarbeid osv, slik vil dei aktivt være verdiskaparar og positive bidragsytarar framover i tid. Noko som truleg vil generere engasjement frå søsken, foreldre, tanter, besteforeldre osv. Frå som sådd i dei unge i 2012, vil gi ein med stoltheit kunna hausta frukter av i 2024, då er dei blitt 24-29 år. Ungdommen vil vera med og skriva seg inn i bygda si historie, få eigarskap til prosessane å ha større føresetnader for å bidra til kvalitet og verdiskaping vidare i livet. Slik kan ein også sikra at prosjektets kvalitet ikkje berre avheng av eldsjelene. – Denne aktive deltakinga frå ungdommen i situasjonen er motiverande og skaper kvalitet. Ein gjer bygda, og omverda til si. Og den dagen ein returnerer frå opphold borte, kanskje pga studier eller arbeid, returnerer ein til sitt eige.

Den innovative prosessen i lokalsamfunnet vert skapte i interaksjon mellom samfunnsentreprenøren og andre aktørar i lokalsamfunnet. Dermed må ungdomsprosjekt ha tett oppfølging og veiledning frå vaksne, og dei må ha ein plass i strategigruppa til bygda for å sikra kvalitet i verdiskapings prosessen.

Opp i det heile er det viktig med aktiv oppmuntring og synleggjering av at det at det konkret skjer noko, at det nyttar å være aktivt med i verdiskapinga. Moster har hatt ein gründertradisjon frå tidligare, ein må berre børste litt støv av han og tenne håpet i dei unge. Syne at nyskaping på alle områder må til både med omsyn til jobbskaping, teknologi, produksjonsliv, politikk, kunst og historie. Moster har dermed alle mogleikar til å kunna leggja tilhøva til rette for det nye og sikra framtidig verdiskaping.

Når ein jobbar med hjartet, vil ein trivast og ein vil ha ein garanti for kvalitet. Kvaliteten kjem innanfrå og speglar att motivasjonen og pågangsmotet og viljen til og skapa noko til felles gode. («passiv oppleving versus aktiv innleiving.»)

Bygda må skapa møteplassar med kvalitet. Det er med ein følelse av stoltheit ein kjem inn ein fin stad. Kvalitet må også til for og tiltrekka seg alle lag av folket. Her må lokal speglar kva ein ønskjer å oppnå, dei er med og seier noko om bygdas identitet og omdøme, kjekt og komma inn og møta andre. Kjekt å ha da skikkeleg rundt seg, kjekt å få servert kaffi med noko attåt – gjerne heimelaga slik tradisjonen frå dei gamle er. **«For å kunna så eit frø i bygda med bodskap om at «da nyttar å engasjera seg», ynskjer prosjektet støtte til å kunna oppretta ein slik fellesgode for Moster».**

Tiltaka må ha kjensla av kvalitet, for å oppretthalda entusiasmen for det ein held på med. Ein må finna ut kor motivasjonen ligg i dei lokale si aktive deltaking i situasjonen og i bygdeutvikling.

Prosjekt styrt av kapitalisme og egoisme, prioritera eigne materielle interesser og ikkje ta ansvar for framtida – dei vil fella seg sjølv.

Prosjekt styrt av å skapa ut frå hjarta vil tiltrekka seg materielle gode utan kapitalisme og kynisme, her vil ein få med seg trufaste eldsjeler. Ref. GRM

Dei unge på Moster har innsett at det er dei sjølve som må fylla livet med innhald. Men livet deira er fylt med konsum av ferdigsydde opplevingar og uttrykk, og det nye og annleis får ei stendig mindre sentral rolle. Resultatet er keisemd og ei stendig djupare kjensle av meiningsløyse. Fokus på fridomen knytt til den ny opna horisonten og dei nye mogleikane (ref Nietzsche).

Da handlar om å ta hjerta med i utviklinga og løna er å sjå glade barn og unge som blir bygda sine framtidige verdiskaparar. Visa at ting skjer og då blir det jo knakande kjekt på vegen fram. Å henta fram skjult kompetanse i Moster er som ei energiskatte kiste. Ved å involvere og engasjere dei unge til å være delaktig og ta ansvar for eiga framtid, berre slik gjer vaksne seg overflødige og kvalitetssikra at bygdeutviklinga skjer med dei unge i førarsetet

Ein har dermed tatt omsyn til dei som bur i bygda og dei tilreisande. Det er også viktig at dei tilflytta opplever å bli inkludert. Forventningane til inkludering i eit fellesskap er ein vesentleg grunn til at dei kjem til bygda. Sjå til Finnøy! Der blei dei personleg ønska velkommen, og følte at alle dører og heimar stod opne. Dei følte seg inkludert i et fellesskap med stor toleranse og aktivt oppmoding til individualitet og forskellar. Det er grunnleggjande at me ønskjer å bli sett og verdsett for dei me er. Bygdeutviklinga må dermed ta omsyn til både fellesskap og individuell fridom. Moster har utfordringar her om ein ynskjer å bli ei framtidig tilflyttingsbygd.

Med coach/terapeut bakgrunn ser Grete Rydningen Møgster eit stort potensiale i å henta fram ressursane som ligg i oss alle – med utgangspunkt i at bygda er styrt av valet, viljen og fridomen til å ta ansvar. Utfordring og motivasjon i å henta ut det besta i bygda og byggja på det. Dermed ligg butikken, blomsterhandlaren, banken, legesenteret i bygdas engasjement og vilje. Bygda må no stå i saman om ei felles utvikling og ta eit ansvar for kvaliteten i den vidare utviklinga på Moster.

Korleis kan me motverka at satsinga vår berre vert «eit blaff»?

Ved å ha fokus på openheit med eit 12 års perspektiv kan ein fokusera på fellesgoda og skapa økonomiske, sosiale og miljømessige verdiar for lokalsamfunnet over tid. Med langsiktig perspektiv vil bygda føla større fridom til engasjement og involvering. «Flokkens sannhet» gjev i utgangspunktet pessimistar og motstandarar av endring. Også dei som er motstandarar av endring eller sit på gjerdet vil etter kvart som dei ser resultata forhåpentleg kople seg på, og slik kan ei håpe på å få «skredet» til å vekse og bli kraftfullt. Ein må likevel vera obs på og vurdera korleis ein kan unngå at det heile stoppar opp i ein «dalbotn», med heile energien oppbrukt. I planlegginga bør ein prøve å identifisera mogleikar som avstemmer aktivitetsmengda med tilgjengelege ressursar til ei kvar tid. Ein gjennomarbeidd prosjektplan med fasar i alle delprosjekt kan vera eit hjelpemiddel.

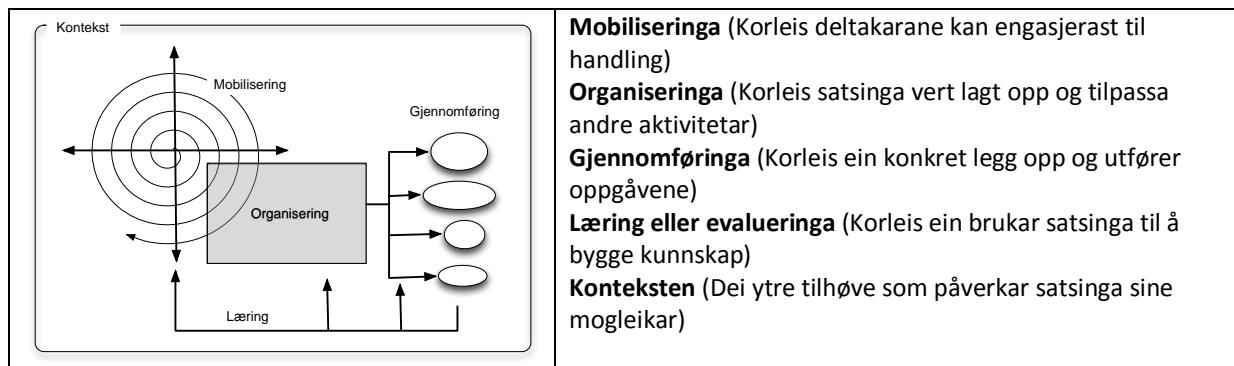
I felles planar for bygdemobiliseringa kan det kanskje i forkant identifiserast behov for energitilførsel. Slik energipåfyll kan vera interne arrangement i komitear, lagbyggingsaktivitet, studieturar, kunnskapstilførsel på kurs og seminar. Og sjølvsagt feiring av sigrar eller resultat. Når menneske samlast om noko skapast det energi.

Motstand og konfliktar kan altså oppstå på tross av fellesgode og fellesskapets beste som mål. Ein må her væra i stand til og handtera sterke og svake sosiale band og sosiale kontaktar, balansere interesser og løyse opp sterke realsjoner og eigarforhold. Framtida kjem ikkje av seg sjølv, men må iscenesettast, dyrkast og skapast. Eldsjela kan aldri være den distanserte og objektive observatøren. For å sikre satsinga må ein ha direkte relasjon til omgivnadene som får ting til å skje og det nye til å veksa fram. Bygda må leggje til rette for eldsjeler, skryte av, hjelpe og støtte opp om dei slik at dei kan brenne i lang tid framover.

For å få fellesskapsbyggjarar tilbake er det viktig å motivera til personleg engasjement og ikkje undertrykka. Openheit gir motivasjon gjennom auka sjølvfølelse. Ved å føla seg verdifull for bygda er det lettare å setja seg i modus aktiv. Og følgja opp med vegleiing og motivasjon til å sprenga grense for det etablerte landskapet. Berre som engasjerte bygdefolk kan me vera gode skaparar. Bygda må framstå slik at det skal være attraktivt å være delaktig for og skapa ei positiv framtid med og skapa nye næringar og positive framtidsbilete og visjonar.

Ein kan nytta dugnadsmodellen som et nyttig verktøy for å karakterisera viktige sider ved planlegging og utviklingsprosess. Definere, analysere og forbetra mobilisering, organisering, gjennomføring, læring og evaluering i ein kontekst med ulike aktørar involvert. Modellen kan sikre kvalitet og kontinuerleg forbetring i satsinga vår, slik kan me forhindre at satsinga berre blir et «blaff»

Fig. 2 Dugnadsmodellen karakteriserer viktige sider ved planlegging og utviklingsprosessen.

Det er viktig å mobilisera bygda og motivere til engasjement.

Det krevst smidigkeit for å unngå at ein mister verdifulle bidragsytar, kor ein må ta omsyn til interessentane gjennom ulike virkemiddel. Det er viktig at dei lokale føler fellesskap og framgang, oppleveling av personleg tilfredshet, anerkjenning og merksemd. Motivasjon av målbare ringverknader for lokalsamfunnet, synlege resultat ut, effekt i form av stoltheit, sjølvbilde, entreprenøriell kultur.

I organiseringa er det viktig å etablere arena for samhandling. Planlegge og koordinere strategiar. Visa tru på eigen endringsevne.

Ein må identifisera kven som er ideskaparen med kreativ kraft, kven som er organisatoren eller etableraren som held orden og struktur på prosjektet. Og kven som drivaren eller leiaren som vidarefører aktivitetane, bidrar med stabilitet og skaper langvarig aktivitet og vidareutvikla den.

Gjennomføring av aktivitetar som bidrar til å oppfylla visjonane. Spreie informasjon og diskutere utvikling av resultantane brent som grunnlag for vidare arbeid. Slik at lokalsamfunnet får evne og vilje til å drive utvikling.

Gjennomføringa må væra i samsvar med Moster sine visjonar og strategiar. Evaluere læring og endre haldningar og handlingar til å bli betre. Framtidig optimal utnytte dei framtidige fellesgodene. Bygdeutvikling skjer i konteksten av samspel mellom eksterne og interne krefter.

Som tilbakeflytta Mostring oppdaga og verdsette Grete Rydningen Møgster ressursar som dei lokale gjerne ikkje ser eller nyttar. Ho søkte Moster aktivt fordi ho fann fridom til å velja og skapa.

Mobiliseringa må dermed visa at dei busette på Moster er i stor grad ansvarlege for bygda som fellesskap. Og bygda kan ikkje akseptera pessimisme, nedgang og fråflytting. Visa at ting skjer samtidig som bygda har det kjekt på vegen. Me kan saman opne nye dører og visa nye horisontar som kan gje bygda tru, framtidsvon og satsingslyst. Som tilflyttar kan Grete med 20 års erfaring frå bylivet nyitta erfaringar til å forma ei betre framtid. Ho ser viktigheten av å fokusera på notid og framtid.

Ein må kontinuerleg justere strategiane ift oppnådd resultat for å generere ny kunnskap. Bidra til å utvide kunnskapsplattforma for det lokale utviklingsarbeidet. Læringa gir grunnlag for nye mobiliseringsprosesser.

Moster må finna og setja pris på det spesielle med bygda, finna kvalitetane og uttrykka som gjer Moster ulik byane.

Ein kan dermed oppnå kontinuerlege utviklingsprossesar gjennom kompetanse som blir bygd opp.

For at satsinga ikkje skal verta eit blaff er det igjen viktig å engasjere dei unge, at me saman skal skapa og utvikle idear og moglegheit med sosialt og økonomisk bidrag til lokalsamfunnet. I denne prosessen blir det viktig å ta i bruk coaching som metode – for å definere kven som identifiserer mogleikane, initiativtakaren, mobiliseraren, og gjennomføraren.

Ved å kartlegge finn ein den skjulte kompetansen i Moster. Annerkjenne og verdsette den enkelte sin ressurs. Kjennskap til lokale folk og ressursar og korleis dei kan nyttast, er viktig for å få til lokal utvikling. Samfunnsentreprenørskap er meir enn det og oppretta og leia eit prosjekt. Ein ser mogligheiter andre ikkje ser, men for å ta steget vidare må ein evna å bryta med etablerte tankemønster.

Vilje er det avgjerande kjenneteiknet på og skapingsverktøyet til nyskaparen. Som coach er det viktig og koma i kontakt med dei menneskelege, skapande drivkrefter, viljen deira. Og gje eigarskap til prosjekta gjer at dei må velja sjølv, fri vilje ynskje seg involvert og delaktig. Som eldsjel må ein ha ulike eigenskapar for å få andre med. Barn og unge er ofte ei ressurskjelde som er lett og få med seg.

2024 prosjektet – unge i gamal historie i ny framtid! Viktig å ha langsiktig perspektiv for å halda dei engasjerte. Her reknar ein med at nokon kjem og nokon går i prosjektet som må være open prosess. Om nokon plutseleg har ein ide, kom på møte og vær med. Inspirerande og sjå om akkurat mitt eller ditt innspel blir realitet. Skatepark blei 8-9.klassen sin realitet.

For at da ikkje skal bli eit blaff må ein og skjøna korleis ungdomskulturen fungera, ein kan ikkje berre setja opp eit diskotek og tru at no har alt orda seg. Her må ein inn med hjarta, ein må skjønna kva dei treng, leva seg inn i deira oppleveling av staden. Kulturen med «å henga» på butikken vil alltid vara der. Dermed må ein på ein fin måte infiltrera det nya i det gamle, og ikkje enten eller. Den gamle arenaen har vore der fordi der treff dei folk, og har oversyn med kva som skjer i bygda. Så ein møteplass må gli inn i det gamle for å vera vedvarande interessant.

Aktiv deltaking i prosessen der mål, ansvarsforhold og forpliktelser avklaras, slik at det skapas motivasjon for å gjennomføre nødvendig forandring. Frigjøring av entusiasme. God informasjon gir grunnlag for direkte overføring av viktig kunnskap og økt forståelse. Dele begeistring for god måloppnåelse gir motivasjon og superkraft. Gode åpne diskusjoner med rom for motsetninger før beslutninger tas, gir forankring av prosessen og tilhørighet. Motivasjonen må opprettholdes med fokus på kvifor endring er nødvendige, være rause med kvarandre og arbeide for å auka forståelsen for at nødvendige tiltak må gjennomføres for å kunne nå målet.

Konklusjon

Moster som innovasjonsallmenning vil opparbeide et godt lokalmiljø. Me ønskjer at Moster skal være ein stad der me verdiskapar, ein bra stad å bu, flytte og komme til. Me er opptatt av å knyta bygda saman med eit kontinuerleg langsiktig perspektiv. Et rikt kulturliv og ein samansveisa lokalbefolking vil væra eit godt utgangspunkt.

Dugnadsmodellen som karakteriserer viktige sider ved planlegging og utviklingsprosessar, kan være et godt verktøy vidare i bygdeutviklinga.

Er Mostrafestivalen i seg sjølv ein næringsutviklar eller berre ein trivselsfaktor? Engasjement er stigande med resultat i bygdeutviklinga, og bidrar til å bygge felles forståing av utfordingar. Utfordringa blir å mobilisera ved å stimulera til felles forståing og kommunisere felles mål.

Det viktigaste her er at det er bygda sjølv som sit i førarsete og er aktivt engasjerte. Lokale ressursar, kreative i å utforme og verkeleggjere løysingsmulegheit. Ved og gje dei unge sterke eigarskap til prosjektet vil gje god kontroll på eigar og deltakar.

Det ligg i lokalsamfunnet sin sjel å endra fokus og bærebjelke. Det sosiale fellesskapet er limet i eit lokalsamfunn, og bærebjelken er noko som i periodar er ny, stabilisert og til slutt døyande. Men nye bærebjelkar veks fram med ulike grad av innovasjon, næringspotensiale, inspirasjon osv.

Det ligg mange planar på ulike nivå for Moster og det er behov for ei felles oppslutning om plassering av dei sentrale funksjonane for bygda i framtida. Ei mulighetsanalyse eller tettstadanalyse ville involvert fagmiljø og bygdefolket til samarbeid om korleis ein skulle prioritere. Slik kunne ein med bruk av samtidsarkitektur, forståing av sosiale mønster og trivsel stadfeste framtidig utvikling av busetting og næring. Sjå på behov og ynskjer for næringaktivitetar for å gjera Moster attraktiv både i forhold til bustad og utvikling av fellesgode og genering av næringsutvikling. Bygdeutvikling handlar om livskvalitet, og ønske om å skapa noko for fellesskapet.

Mykje spennande skjer i Moster, prosessen er faktisk i gong! Og ny kunnskap har gjort at me kanskje tydelegare no kan sjå korleis mobiliseringa kan gjerast på ein litt betre måte.